

21. Yüzyılda Aynı Sorun:
İnsani Müdahale ve Koruma Sorumluluğu

Tilki Kitap©

www.tilkit kitap.com

tilki@matbumedya.com

0850 304 22 03

Yayıncı Sertifika No 28740

Kurucu: Emrah Çelik

İşletme Koordinatörü: Fatih Can

Editör: Ali Gül

Sayfa Tasarım: Baran Ekber

Kapak Tasarım: Merve Ökten

Kitappad
com

Kitaplobi
com

Kitapşeyleri
com

1. Basım, İstanbul, Aralık 2025

ISBN: 978-625-5779-71-7

Tilki Kitap Matbaa / İstanbul

Matbaa Sertifika No: 48138

Eserin tüm telif hakları yazara aittir. Yazar, bu baskı için basım-satış-dağıtım-tanıtım haklarını Tilki Kitap'a devretmiştir. Yazar, eserin kapak dahil içeriğindeki tüm materyallerin (metin, görsel öge, tablo...) yasal ve fikri sorumluluğunu kabul etmiştir. Tilki Kitap'ın kurumsal görüşü olmayabilir.

**21. YÜZYILDA AYNI SORUN:
İNSANİ MÜDAHALE VE KORUMA
SORUMLULUĞU**

Dr. Rüstem Kaya

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	11
ABSTRACT.....	15
ÖNSÖZ.....	19
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	21
GİRİŞ.....	23
1. GENEL ANLAMDA KUVVET KULLANIMI.....	32
1.1. Kuvvet Kullanımının Tarihsel Gelişimi ve Milletler Cemiyeti Öncesi Durumu	35
1.2. Milletler Cemiyeti Döneminde Kuvvet Kullanımı.....	37
1.3. Birleşmiş Milletler İle Başlayan Süreçte Kuvvet Kullanımı.....	41
1.4. Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanımı ve Kapsamı.....	43
1.5. Meşru Müdafaa Hakkı	46
1.5.1. Güvenlik Konseyi Kararları İle Kuvvet Kullanımı.....	51
1.5.2 .Barışın Tehdit Edilmesi	54

1.5.3. Barışın Bozulması.....	56
1.5.4. Saldırı Durumu.....	56
1.6. Birleşmiş Milletler Genel Kurul Kararı İle Kuvvet Kullanımı.....	59
1.6.1. Irak'ın Kuveyt'i İşgali ve Birleşmiş Milletler Kararlarının Uygulanması	62

2. İNSANİ MÜDAHALE KAVRAMI, HAKLI SAVAŞ VE ULUSLARARASI HUKUK KAPSAMINDA

DEĞERLENDİRME	67
2.1. İnsani Müdahale Kavramı ve Haklı Savaş	67
2.2. İnsani Müdahale Kavramının Fikirselsel Alt Yapısının Oluşumu.....	81
2.3. Uluslararası Hukuk Kapsamında Değerlendirme.....	90
2.3.1. Teamül Hukuku Kapsamında Değerlendirme.....	90
2.3.2. Kavramsal Düşünceler	94
2.3.3. Uluslararası Hukuk Yönünden İncelenmesi	96
2.3.4. İnsani Müdahale Kavramının Birleşmiş Milletler Şartı Olarak Değerlendirilmesi	111
2.3.5. Birleşmiş Milletlerin Yapmış Olduğu İnsani Müdahaleler.....	115
2.3.5.1. Birleşmiş Milletlerin Kosova İle İlgili Almış Olduğu Kararlar	116
2.3.5.2. NATO'nun Kosova'ya Müdahalesi	117
2.3.5.2.1 Kosova Sorununun Tarihsel Kökeni	117
2.3.5.2.2 Nato'nun Müdahalesi	119
2.3.5.2.3 Müdahalenin Uluslararası Hukuktaki Yansımaları	120
2.3.5.2.4 Hukuki Değerlendirme	122

3. KORUMA SORUMLULUĞU NEDİR?	
VE NASIL DOĐMUŐTUR.....	125
3.1. Icass Ve Yeni Bir Kavramsallaőtırma	
Neticesinde Koruma Sorumluluğu	129
3.2. Koruma Sorumluluğunun Temel Dayanakları.....	132
3.2.1.Önleme Sorumluluğu	134
3.2.2. Tepki Verme, Harekete Geçme Veya	
Reaksiyon Sorumluluğu.....	136
3.2.2.1. Reaksiyon Sorumluluğunun	
Kapsamı ve İlkeleri	139
3.2.3. İnŐa Sorumluluğu	146
3.3. Birleşmiş Milletler ve Koruma	
Sorumluluğu Kavramının İlerleme Süreci	151
3.4. Koruma Sorumluluğuna Uluslararası	
Kamuoyundaki EleŐtiriler	159
3.5. Koruma Sorumluluğu Uygulaması	
ve Libya Örneği.....	166
3.6. Koruma Sorumluluğu ve Suriye Örneği	174
SONUÇ.....	185
KAYNAKÇA	192

YAZAR HAKKINDA

1969 yılında Kırşehir’de doğdu. Erzurum Atatürk Üniversitesi İletişim ve Tarih, Atatürk Üniversitesi Kamu Yönetimi ve Uluslararası İlişkiler, İstanbul Üniversitesi Sosyoloji lisans mezunudur. Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Uluslararası Hukuk, Medeniyet Üniversitesi Kamu Yönetimi ve Yıldız Teknik Üniversitesinde Eğitim Yönetimi ve Denetimi alanında yüksek lisans eğitimlerini tamamladı. Amerika Northwest Üniversitesi ve İrlanda Dublin Üniversitelerinde doktorasını yapan Kaya, 2001- 2011 yılları arasında Kırşehir ili Mucur ilçesi Mucur Belediyesinde, 2011-2015 yıllarında Ahi Evran Üniversitesi Basın ve Halkla İlişkiler Bölümünde görev yaptı. 2001-2015 yılları arasında Mucur Güncel Gazetesi ve Haber Sitesi genel yayın yönetmenliğinde bulundu. 1995-2023 yılları arasında Türkiye Futbol Federasyonu bünyesinde klasman hakemliği, gözlemcilik ve faal antrenörlük yaptı. 2015 yılından itibaren eğitim sektöründe yöneticilik görevini sürdüren Kaya’nın birçok sivil toplum örgütlerinde çalışmaları devam etmektedir. İngilizce ve İspanyolca bilen Rüstem Kaya evlidir.

ÖZET

ULUSLARARASI HUKUKTA İNSANİ MÜDAHALE VE KORUMA SORUMLULUĞU KAVRAMLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ LİBYA VE SURİYE ÖRNEKLERİ İLE İNCELENMESİ

1648 yılında imzalanan Westpalhia Antlaşması'nın milat olduğu egemen devlet ve öncesindeki haklı savaş kavramlarının, günümüze yansınması olan insani müdahale kavramının, soğuk savaş sonrasında Uluslararası Hukuku fazlasıyla meşgul ettiği görülmüştür. 21. Yüzyıla gelindiğinde insani müdahale kavramının bir level ilerisi olarak görülen kavram ise Koruma Sorumluluğudur. Bu gelişme, Uluslararası Hukuka Kanada Hükümeti tarafından kazandırılan bir norm olarak karşımıza çıkmaktadır. 1999 yılında BMGK kararı olmadan NATO tarafından Kosova'ya yapılan müdahale insani müdahale olarak ifade edilmiş ve ahlakiliği tartışılmazken, Uluslararası Hukuk kuralları çerçevesinde yapılmadığı da beyan edilmiştir.

2001 yılında Kanada Hükümeti öncülüğünde başlatılan çalışma ile 2005 BM Dünya Zirvesi'nde 138-139. Paragrafında kendine yer

bulan Koruma Sorumluluğu kapsamında da 2011 yılında Libya’da yapılan ve yine NATO’nun komutasındaki “Birleşik Koruyucu Harekât” ismindeki harekât ise Koruma Sorumluluğu kapsamında değerlendirilmiş ve savaş, soykırım, insanlığa karşı suçlardan ve etnik temizlikten korumak amacıyla yapıldığı ifade edilmiştir. Bu müdahale de uluslararası müdahale anlayışının hangi noktada olduğunun bir göstergesidir.

Arap baharı rüzgârının yakaladığı bir başka ülke olan Suriye’de ise 2011 yılından günümüze kadar yaşanan iç savaş ve insani drama karşı, BMGK’nin savaşı bitirmek için hiçbir adım atmadığı görülmüştür. Libya da yaşanan olaylar ile karşılaştırıldığında birçok noktada örtüşen Suriye örneğinde ise BMGK içerisindeki anlaşmazlıkları ve veto yetkilerini kullanan Rusya ile Çin Halk Cumhuriyeti’nin karar mekanizmalarını kilitlediğini görmekteyiz.

Çalışmada insani müdahale ve Koruma Sorumluluğu kavramlarının doğuşundan günümüze kadar olan süreç ve fikirsell alt yapı değerlendirilmiştir. 1999 Kosova müdahalesi, Libya ve Suriye örneklerinde yapılan çalışmaların Uluslararası Hukuk boyutu analiz edilmiştir.

Çalışmada kavram olarak incelenen insani müdahale kavramı adı altında yapılan müdahalenin Uluslararası Hukuk kurallarına göre egemen devlet anlayışı ile örtüşmediği ve sonrasında devletlere yüklenen sorumluluk ile kendi insanını koruma yükümlülüğü getiren Koruma Sorumluluğu kavramında da bir netlik olmadığı analizi yapılmıştır. Uluslararası antlaşmalarla imza altına alınmasına rağmen Koruma Sorumluluğu kavramında da aynı şartların oluşmasına rağmen Libya’da müdahale yapılır iken, Suriye’de seyirci kalınması kavramın ve BMGK’nin objektifliği ile güvenilirliğine şüphe ile bakılmasına neden olmuştur.

Hukukta temel ilke olan eşitlik ilkesinin önce BM kurullarında oluşturulması gerekliliği ile birlikte uluslararası toplumun her olayda objektif ve tarafsız kurumlar tarafından karar alınması gerekliliğine vurgu yapılırken, BMGK yeleri tarafından kullanılan veto yetkisinin, siyasi amaçlarla kullanıldığı, Kosova, Libya ve Suriye rneklelerinde de uluslararası toplum tarafından ifade edilmiştir.

ABSTRACT

EVALUATION OF THE CONCEPTS OF HUMANITARIAN INTERVENTION AND PROTECTION RESPONSIBILITY IN INTERNATIONAL LAW, EXAMINING THE EXAMPLES OF LIBYA AND SYRIA

It was observed that the concept of humanitarian intervention, which is the reflection of the concepts of right-wing war and preconceived notion of war on the westphalia treaty signed in 1648, occupies much of the international law after the Cold War. In the 21st century one level ahead of the concept of humanitarian intervention is seen as a concept of the responsibility of protection. International law is seen as a norm gained by Canada's government. In 1999 Without the UNSC decision, the intervention by NATO to Kosovo was expressed as humanitarian intervention and its morality was not discussed, but it was declared not to be made under international law.

The work was initiated in 2001 under the leadership of the Canadian government in 2005 at the UN World Summit 138-139 in the context of the responsibility for protection, which has taken

its place in its paragraph, it was also carried out in Libya in 2011 and under the command of NATO the operation under the name of Unified Protective Operation was evaluated within the scope of protection responsibility and it was stated that it was made to protect the war, genocide, crimes against humanity and protection from ethnic cleansing.

In 2011, no steps were taken to end the UNSC war against civil war and humanitarian drama experienced to the present from Syria, which was another country captured by the Arab Spring. We see that Russia and the Republic of China, using their disagreements and veto power within the UNSC, have locked the decision-making mechanisms when it was compared with the events in Libya in the case of Syria overlapping at the very point.

In this study, the concept of human intervention and protection responsibility with the intellectual infrastructure were evaluated the process from the beginning until the present day. The international law dimension of the studies in Libya, Syria and Kosovo intervention in 1999 was analyzed. In this study, the concept of humanitarian intervention which is examined as a concept under the name of humanitarian intervention, it does not correspond with the concept of sovereign state according to the rules of international law and then it was also analyzed that there is no clarity in the concept of protection responsibility which imposes on the states with the obligation to protect their own people. Despite the fact that the same conditions were created in the concept of protection liability and being signed with the international treaties, it has brought the UNSC's objectivity and credibility to a level of doubt by being stand by in Syria while the intervention was made in Libya.

The principle of equality is firstly necessary for establish the UN committees with the emphasis on the need for international community to take decisions by objective and impartial institutions in all cases. The veto power was used by the members of the UNSC for political purposes was also expressed by the international community with the example of Kosovo, Libya and Syria.

ÖNSÖZ

İki kutuplu bir dünya düzeninden sonra tek kutuplu bir düzene geçilmesi sonrasında insan haklarındaki gelişmeler egemen devlet yapısında da farklı anlayışı beraberinde getirmiştir. Bu anlayışla beraber uluslararası insan güvenliği de büyük bir önem kazanmıştır. Gelişen ticaret anlayışı ile artı dünya vatandaşlığı kavramı gelişmiştir. Egemen devletin artık kendi egemenliği içerisinde yapmış olduğu her olay, uluslararası toplum tarafından da dikkatlice izlenmektedir.

Sırpın 1994-1995 yıllarında Bosna'da yaptığı etnik temizliği, bu kez Kosova'da yapmak istemesine ABD öncülüğünde NATO tarafından yapılan BMGK'nin yetkilendirmesi olmadan müdahalesi, küresel bazda insan yaşamı ve güvenliğine ne derecede önem arz ettiğinin bir işareti olmuştur. Egemen devletin artık kendi vatandaşına egemenliğini kullanarak zulmetmesi bir tarafa, sorumluluğu olduğu anlayışı BM Dünya Zirvesi'nde de imza altına alınarak onlara koruma yükümlülüğü getiriyordu. Bu tezde, Kosova, Libya ve Suriye örneklerinde insani müdahale ve Koruma Sorumluluğu kavramlarının oluşum süreçleri incelenirken, verilen örneklerle de Uluslararası Hukuk alanında değerlendirilmesi yapılmıştır.

2011 yılında görev yaptığım Ahi Evran Üniversitesinde eğitim hayatıma katkıda bulunan ve yardımlarını esirgemeyen

Üniversitemiz eski Rektörü Prof. Dr. S. Kudret Saylam'a, Prof.. Dr. Ercan Soydan'a, Prof.. Dr. Özkan Görgülü'ye, Emin Demir'e, teşekkür ederim.

Bu süreç içerisinde derslerimde ve bu kitabın yayınlanmasında desteklerini esirgemeyen her türlü desteğini esirgemeyen, Prof. Dr. Serhat Erkmen'e, Prof. Dr. Öner Akgül'e, Doç. Dr. Sertan Akbaba'ya, Prof. Dr.. Erman Akıllı'ya ve Dr. Öğretim Üyesi Tuğba Bağbaşıoğlu'na teşekkür ederim.

Eğitim dönemi boyunca büyük bir sabır ve titizlikle her türlü desteğini esirgemeyen, saygıdeğer hocam, Prof.. Dr. Arif BAĞBAŞLIOĞLU'na sonsuz minnettarlığımı sunarım.

Her daim yanımda olan hayat arkadaşım, biricik eşim Nuran Kaya ve bizi sabırla dinleyen sevgili Annem Şadan Konukman'a da sonsuz teşekkür ederim.

Dr. Rüstem KAYA

SİMGELER VE KISALTMALAR

Kısaltmalar	Açıklamalar
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BM	: Birleşmiş Milletler
BMGK	: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
ICISS	: Uluslararası Mücadele ve Devlet Egemenliği Komisyonu
MC	: Milletler Cemiyeti Misakı
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü

GİRİŞ

İnsanlığın doğuşundan günümüze kadar geçen süreç içerisinde, insanoğlu için farklı değişimlere tanık olunmuştur. Fakat değişmeyen tek olgu ise çatışmadır. İnsanoğlu, bu çatışma ortamına rağmen beraber bir paydada yaşam alışkanlığı da kazanmıştır. Bu alışkanlığa rağmen, gerek bireysel, gerekse toplumsal olarak bir baskıya maruz kaldığında da çatışmaya yönelmiştir. Bu ve benzeri çatışma ortamları, kitleleri kültürel ve bilimsel olarak da farklı mecralara yöneltmişlerdir. Yaradılışından günümüze kadar insanoğlu bitmez tükenmez bir hırs ile elde etmeye çalıştığı hükmetme gücü neticesinde, ardı kesilmeyen savaşlara neden olmuşlardır. Bu savaşların engellenmesi için de yapılan mücadeleler, akademisyenlerce araştırılan konular olmuş ve her zaman ilgi çekmiştir.

Birlikte yaşam alanları genişledikçe yaşayan her organizma gibi toplumlar da ihtiyaçlarını ona göre revize etmek zorunda kalmışlardır. Toplumsallaşma ile birlikte, toplumların bu ihtiyaçları karşısında karşılıklı ekmiş oldukları suni tohumların muhabatı noktasında karşımıza devlet kavramı çıkmaktadır. Devlet dediğimiz bu kavramın kendi bölgesel alanlarını çizmesi, Augsburg Barışı ve ulus devlet kavramının miladı olan 1648 Westphalia ile farklı bir boyut kazanmıştır. Genel olarak baktığımızda bu iki antlaşma ile

sınırlar belirlenirken çatışmanın şiddetinin de arttığını görmekteyiz. Devlet dediğimiz kavramı oluşturan kurumları yöneten insan olgusunun içerisindeki güç elde etme hırsları, bireysellikten çıkıp toplumsal bir hale dönüştüğünde, gücü artık devlet elinde tutmak istemiştir. Bunun neticesinde ilk toplumsallaşmadaki bireylerin savaşı, yerini devletlerin savaşına bırakmıştır.

Artan savaşların ve insanları katleden silahlı mücadelenin son bulmasını veya başka bir ifade ile devletlerin birbirleri arasındaki savaşı sonlandırmak için tarih sahnesine ilk olarak din bilimcileri çıkmışlardır. Din bilimcilerin yönlendirmeleri her dönemde olduğu gibi yapıcı olduğu kadar yıkıcı sonuçlar da doğurmuştur. Din bilimcilerin bir kısmı bu savaşları sonlandırmak için çaba harcarken, bir kısmı da bu savaşların haklı olduğu tezi ile ortaya çıkmışlardır. Yapılması veya yapılmaması noktasında toplumları ikiye ayıran savaş noktasında yıkıcılığın inanılmaz boyutlara ulaşması neticesinde 1914-1918 arası yaşanan 1. Dünya Savaşı sonrasında uluslararası ilişkiler disiplini tartışmalar farklı bir boyutta incelenmeye başlanmıştır. Artık savaşların nedenleri, sonuçları akademik bir perspektiften incelenmeye başlanmıştır. Birçok akademisyenin fikir telakki ettikleri, danışmanlık verdikleri devlet adamlarına dokunuşları, 1. Dünya savaşı sonrasında MC'nin kurulmasına kadar gitmiştir. Bir disiplin olan uluslararası ilişkiler, artık uluslararası bir sistem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sistemin içerisinde de bir kurallar sistematiği oluşmaya başlamıştır. Bu kurallar sistematiği, bir düzen içerisinde uluslararası ilişkiler ve Uluslararası Hukuk kavramlarını bir potada birleştirmiştir.

1. Dünya savaşının ardından II. Dünya savaşı çıkmasına mani olamayan MC'nin başarısızlığı sonrasında kurulan BM örgütü de kuvvet kullanımını, belirli durumlar dışında yasaklanmıştır. Bu da

devletlerin egemenlik hakları dâhilindeki anakara parçaları olan toprak bütünlüğü ve devletlerin egemenlik haklarının sonuna kadar korunması gerekliliğine yönelik bir çalışma olmuştur. Bu sistemin en önemli mihenk noktası ise; Amerika Birleşik Devletleri'nin San Francisco şehrinde 1945 yılında kurulan BM. Antlaşmaları ile imza altına alınan BM Şartıdır. BM Antlaşması; egemen devletlerin, her hangi bir başka egemen ülkenin toprak bütünlüğüne, siyasal egemenliğine müdahaleyi veya BM antlaşmalarında belirtilen her hangi bir maddeye aykırı olacak şekilde, kuvvet kullanmayı ya da ülkeyi tehdit etmeyi kesinlikle yasaklamıştır. Bu yasağın istisnaları ise, BM Antlaşmasınının 51. Maddesinde yer alan meşru müdafaa hakkı olarak gösterilmiştir. Ayrıca bir devlete karşı kuvvet kullanımı, sadece BMGK kararı doğrultusunda meşru hale gelir.

BM, uluslararası arenada birçok ülkeye müdahalede bulunmuştur. Genellikle Afrikadaki ülkelerde yaşanan çatışmaların önlenmesi için alınan BMGK kararları doğrultusunda oluşturulan Barış Gücü, uzun yıllar görev yapmıştır. Fakat BMGK'nin hiçbir şekilde karar alamadığı veya uluslararası toplum tarafından çok geç karar alındığı ifade edilen müdahaleleri de mevcuttur. 1994 yılında başlayan ve 1995 yılında da devam eden Sırp'ların Bosna'da yapmış olduğu etnik soykırıma seyirci kalınmıştır. Sırp'lar, Bosnalılara yapmış olduğu soykırımın aynısını bu kez Kosova'da yapmak istemiştir. Dayton Barış Antlaşması'nda istedikleri bağımsızlık mücadelesinin bir dönütünü alamayan Kosovalı Arnavutlar, her geçen gün Sırp'larla bu hususta çatışmaya devam etmişlerdir. 1999 yılına gelindiğinde Bosna'da yaşananlara Kosova'da izin verilmedi ve 24 Mart 1999 tarihinde NATO, BMGK izni olmadan 78 gün süren hava harekati ile Kosova ya müdahale etti. Tüm uluslararası kamuoyunda Kosova müdahalesinin ahlakiliği tartışılmazken, hukukiliği tartışılmıştır.